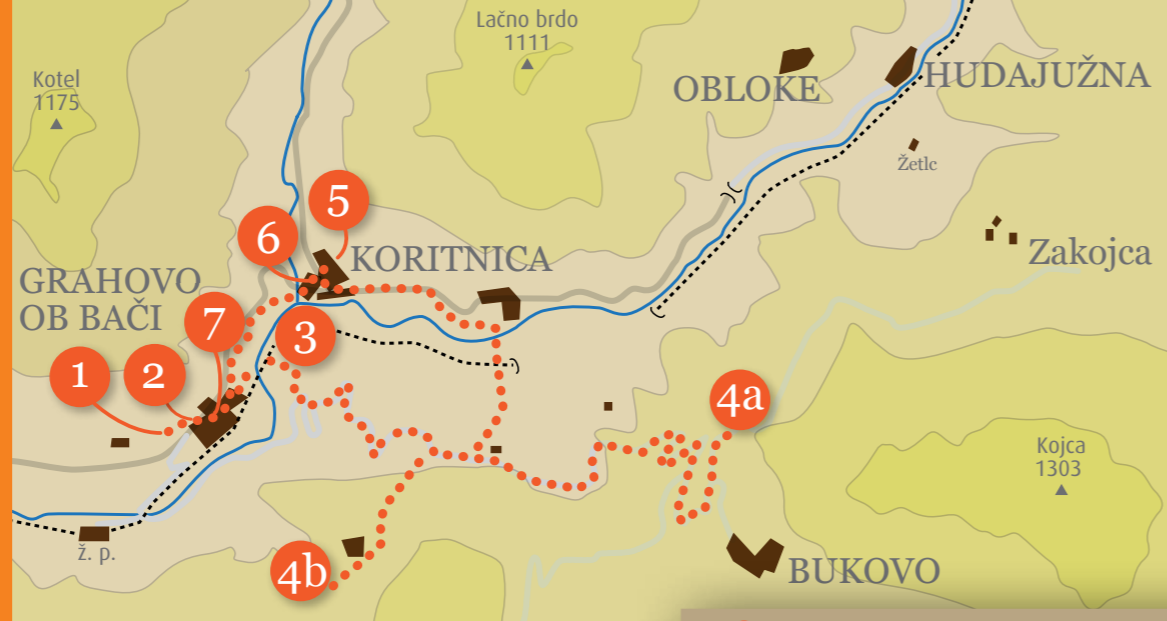

Film *Na svoji zemlji* prikazuje boj partizanov in civilnega prebivalstva na Primorskem za osvoboditev izpod petindvajsetletne italijanske okupacije in ponovno združitev z ostalimi Slovenci. Scenarij za film *Na svoji zemlji* je napisal Ciril Kosmač po svoji noveli *Očka Orel*. Kosmač je fašistično nasilje izkusil tudi na lastni koži, zato so njegovi liki prepričljivi, njihove besede pa preproste in močne. Film je imel sprva naslov *V srcu Evrope* in je šele proti koncu snemanja dobil »najboljši naslov na svetu, saj govori za vse Slovence, za te kraje, pa še za naš film, ki mora kar naprej ostati na svoji zemlji« (Štiglic v *Slavju slovenskega filma*, TVS, 1975). Po prvotnem scenariju bi se moral film zaključiti v Baški grapi, kamor bi se Stane po osvoboditvi vrnil kot učitelj, vendar so povojne politične razmere zahtevale bolj slaven zaključek – osvoboditev Trsta (Štiglic, *Stari bomo dvajset let IV*, Ekran, str. 243). *Tematska pot Na svoji zemlji* film simbolično vrača v Baško grapo.

Naslov *Na svoji zemlji* se pogosto uporablja za naslove knjig, člankov, televizijskih prispevkov, spletnih strani, umetniških dogodkov, prireditev in državnih proslav, tako ime nosi celo ekološka kmetija. Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev od leta 2012 podeljuje moralno nagrado za humanitarne zasluge *Na svoji zemlji*.

Na svoji zemlji. Režiser France Štiglic, scenarist Ciril Kosmač, direktor fotografije in montažer Ivan Marinček, snemalca Ivo Belec, Srečko Pavlovčič, avtor glasbe Marjan Kozina, izvajalec glasbe Orkester Slovenske filharmonije, scenografi Boris Kobe, Tone Mlakar, Veno Pilon, kostumografka Mija Jarc, tonski mojster Rudi Omota, oblikovalka maske Mara Kralj, pomočnik režiserja Jože Gale, scenski fotograf Erminio del Fabbro, igrajo Lojze Potokar, France Presetnik, Mileva Zakrajšek, Štefka Drolc, Boris Sešek, Stane Sever, Miro Kopač, Avgusta Danilova, Majda Potokar, Metka Bučar, Angela Rakar, Jule Vizjak, Franjo Kumer, Stane Starešinič, Tone Eržen, Andrej Kurent, Gabrijel Vajt, Oskar Kjuder, Jože Zupan, Aleksander Valič, Ivo Belec, Jože Gale (in mnogi drugi), produkcija Triglav film, direktor filma Janez Jerman, 1948, 106 minut.

- 1 Kapitulacija! Dol s fašisti!
- 2 Ali jo poznaš, ptičico, a?
- 3 Prižgi, prižgi!
- 4 Stane, glej jo, našo Grapo!
- 5 O, moj Jezus!
- 6 Sezula se bom, ker grem poslednjič po naši zemlji.
- 7 Na svoji zemlji bom svoj gospod.

Tematska pot Na svoji zemlji dediščino filma trajno vpiše v prostor Baške grape s tablami na lokacijah, kjer so bili posneti najpomembnejši prizori. Dopolnjujejo jih zgibanka, spletna stran in dve medijski točki na Grahovem ob Bači.

Opis poti

Na Grahovem ob Bači stojijo tri table: prva je posvečena prizoru veselja ob kapitulaciji Italije in stoji blizu dvorane Krajevne skupnosti, druga prizoru, ko belogardisti zaprejo Tildico, in stoji nad vaškim koritom ob Štefcovemu vrtu, tretja pa stoji poleg spomenika snemanju filma nasproti Brišarja (vsebinsko je ta zaključna). Pot se mimo cerkve spusti do reke Bače in čez Logarjevo brv vodi proti mogočnemu Logarjevemu mostu; pred viaduktom stoji tabla s prizorom miniranja mostu. Na drugem bregu Bače se pot vzpne po pobočju Spodnjega Bukovega do točke, kjer so bili posneti uvodni kadri: *Stane, glej jo, našo Grapo!* Prava točka je precej visoko na lokalni cesti proti Zakojci, skoraj enaka tabla pa stoji na domačiji Pri Brelhu, od koder je lep pogled na obe vasi, čeprav je očiče precej nižje kot v filmu. Blizu domačije Pri Kobalu se pot po gozdni stezi spusti proti Zarakovcu in prečka Bačo pri balinišču. Po desnem bregu vodi do Koritnice, kjer se povzpne do korita *V klancu* in točke *O, moj Jezus!* Niže, v središču vasi, pod hišo Pri Gasarju je bil posnet antologijski prizor *Sezula se bom, ker grem poslednjič po naši zemlji*.

Tematska pot s Koritnice po desnem bregu Bače zakroži nazaj na Grahovo ob Bači do spomenika snemanju filma, izdelka kiparja Petra Jovanoviča, in zaključne table. Najbližjo medijsko točko najdete v okrepčevalnici Pri Brišarju (05/380 4801, 031/784 581, bojana.brisar@gmail.com). **Napovedane skupine** lahko začnejo tematski dan z ogledom filma in razstave Tolminskega muzeja *Na svoji zemlji – šestdeset let kasneje* v prostorih Krajevne skupnosti Grahovo ob Bači, potem pa izberejo krajšo ali daljšo različico **Tematske poti**.

Prizor izbiranja in streljanja talcev v središču Koritnice leta 1947 (del Fabbro)

Koga nagovarja Tematska pot Na svoji zemlji?

Tematska pot je namenjena domačinom in obiskovalcem Baške grape, ljubiteljem filma in knjig, solarjem, študentom, družinam in upokojencem ter vsem, ki simpatizirajo z bojem zatiranih za osvoboditev. Pot je prosto dostopna, tudi gibalno ovirane osebe lahko dostopajo do večine tematskih tabel in do medijske točke Pri Brišarju. Otroke in mladino nagovarjata Orličeva zgodba in poljudna razlaga filmskih elementov, zanje smo pripravili tematske liste in tematske dneve (več na spletni strani www.tpnasvojojzemlji.si).

O projektu

Tematsko pot Na svoji zemlji je oblikovala delovna skupina Društva Baška dediščina in Krajevne skupnosti Grahovo ob Bači. Nosilec projekta je Občina Tolmin, izvajalec Društvo Baška dediščina, partnerji so Krajevna skupnost Grahovo ob Bači, Tolminski muzej in Planinsko društvo Podbrdo. Vsebinski partnerji so Slovenski etnografski muzej, Slovenski filmski center, Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije, Slovenska kinoteka, Kinodvor, Televizija Slovenija, Radio Slovenija, Mestni muzej Idrija, Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin, Gimnazija Tolmin, Kinoatleje, Osnovna šola Simon Kos Podbrdo, Osnovna šola Dušan Munič Most na Soči, Športno društvo Zarja in Prostovoljno gasilsko društvo Grahovo ob Bači. **Tematsko pot Na svoji zemlji** je delno financiral Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovorna Občina Tolmin. Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007–2013 upravlja Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.

NA SVOJI ZEMLJI

Stane, glej jo, našo Grapo!

Baška grapa!

Tematska pot Na svoji zemlji povezuje dediščino filma Na svoji zemlji s prostorom Baške grape, kjer je bila posneta večina filma. Ohranja skupni spomin ustvarjalcev in domačinov na čas snemanja filma in začetke slovenske profesionalne kinematografije.

www.tpnasvojojzemlji.si

Štiglic na ogledu terena, april 1947 (del Fabbro)

Prvi ogledi terena

Filmska ekipa je prvič obiskala Baško grapo pomladi 1947, da bi poiškala snemalne lokacije. »Fantazija je že izbirala iz scenarija najmikavnejše prizore ter jih kombinirala in okvirjala filmske izreze. (...) Pod nami je ležala dolina. Nisi je mogel objeti z očmi naenkrat, marveč si ji moral slediti z zasukom do zadnjih robov, ki so jo zapirali kot filmske makete v prosojni protisončni luči. Po dnu doline se je svetlikala rečica, ob njej sta se križaje zvijali cesta in železnica. Na strmih pobočju so se pod pečinami in strmimi senožetmi bleščale strehe vasi. V tem trenutku je zaživel partizan Sova iz scenarija in kar slišal sem ga, kako pravi z ljubeznijo in ponosom: Stane, glej jo, našo Grapo! ... Da, to je naša Grapa! V njej se odigrava naša filmska zgodba.« (France Štiglic, Stari bomo dvajset let II, Ekran, 1964, str. 1692)

France Štiglic
(iz arhiva Tuga Štiglica)

Snemanje filma

France Štiglic je bil k prvi filmski ekipi povabljen kot pomočnik režiserja zaradi izkušenj pri jugoslovansko-sovjetski koprodukciji *V gorah Jugoslavije* in ker je na filmskem festivalu v Benetkah dobil bronaste-ga leva za kratki film *Mladina gradi*. V pomlajeni ekipi so ga določili za glavnega režiserja in čeprav je bil star šele sedemindvajset let, se iz-ziva ni ustrašil. Film so snemali v težkih pogojih le nekaj let po koncu

druge svetovne vojne. Šest članov filmske ekipe so pred snemanjem poslali na kratko usposabljanje na Češko, drugi so bili večinoma brez formalne filmske izobrazbe. Tehnična ekipa je pogosto improvizirala. Tonski snemalec Rudi Omota je sam sestavil napravo za snemanje zvoka. Igralci so se v Baški grapi učili filmske igre. »Najtežje je bilo z gojenci Igralske akademije. Bili so sami mladi Hamleti in Orestii. Vselej je trajalo nekaj dni, preden smo jih naučili spet preprosto govoriti. Mislim, da so se tudi gledališki igralci precej naučili od filma, predvsem biti pristen in naraven.« (France Štiglic, Stari bomo dvajset let III, Ekran, 1964, str. 1999)

Štiglic in ekipa med snemanjem (del Fabbro)

Vloga Grahovcev in Koričanov

Za nastajanje filma *Na svoji zemlji* je bilo značilno dobro sodelovanje ekipe z domačini. Ko je ekipa leta 1947 prišla na teren, je razburkala umirjeno vaško življenje. Glavni ustvarjalci so stanovali na Mostu na Soči, drugi člani ekipe pa pri domačinih na Grahovem in Koritnici. Štiglicu se novi kosi preproste kmečke garderobe, sešiti za film, niso zdeli prepričljivi, zato so jih igralci z vaščani zamenjali za njihova ponošena in zakrpana vsakdanja oblačila. Domačini so pomagali pri logistiki in preskrbi ekipe, v množičnih prizorih pa so sodelovali tudi

kot statisti. »Pri prizorih, kjer nastopajo vaščani, so sodelovali Grahovci in Koričani. Radi so se odzvali, posebno ker je film prikazoval tisto, kar so sami doživeli. Povedali so nam, da ja bilo ob kapitulaciji prav tako, kot smo snemali mi. V njihovi vasi so streljali in obešali talce. Sodelovali so z vojsko, ki je napadala progo in postojanko v vasi. Zato so se znali pri snemanju vživeti v prizore. Pa ne samo to, bili so tudi ostri kritiki vsega, kar po njihovem ni bilo pristno... Med svojim delom smo se zblížali z ljudmi. Prirejali smo jim filmske predstave, jim povedali, kaj je film in kako ga je treba gledati in kakšen bo naš film.« (Štiglic, Stari bomo dvajset let III, Ekran, 1964, str. 2000)

Poklicni igralci in vaščani v množičnem prizoru. Jakob Kavčič, po domače Rusc z Grahovega ob Bači, je imel med domačini največjo vlogo, saj je v filmu tudi spregovoril. (del Fabbro)

Štefka Drolc v novo sešiti opravi in kot Tildica v ponošenih oblačilih med Drejcem in materjo (del Farbro)

Vrednote v filmu in v času snemanja

Svoboda in tovarištvo sta močni vrednoti filma *Na svoji zemlji* in tudi film je nastajal v vzdušju povezanosti in sodelovanja. Društvo slovenskih filmskih delavcev, današnje Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev, je konec oktobra 1975 na Grahovem ob Bači postavilo spomenik snemanju filma *Na svoji zemlji*, edini spomenik te vrste v Sloveniji. Slovesno odkritje, navdušenje filmskih ustvarjalcev in veselje domačinov je prikazano v oddaji Televizije Slovenija *Slavje slovenskega filma*. Albert Manfreda, tedanji predsednik Krajevne skupnosti Grahovo ob Bači, se je takole spominjal snemanja: »Tisto poletje in jesen 1947 sta bila za nas otroke, ki smo takrat odrasčali, posebno doživetje. Ves čas snemanja filma smo aktivno, kolikor je pač bilo v naših močeh, sodelovali in spremljali vse dogodke. Posamezne odlomke iz filma smo se naučili na pamet, še danes jih znamo. Med vsemi dogodki ob snemanju filma mi je najbolj ostalo v spominu miniranje proge.« (Jovita Podgornik, *Slavje slovenskega filma*, TVS, 1975)

Ekipa filma *Na svoji zemlji* pred spomenikom oktobra 1975 (A. Manfreda)

Avtorica besedila: Nadja Valentinčič Furlan
Oblikovalca: Andrej Furlan in Žiga Okorn (SR Preddvor, d.o.o.)
Lektorica: Ingrid Kovač Brus
Izdala in založila: Občina Tolmin
Tisk: Mat-format d.o.o. Ljubljana
Naklada: 6000
© 2012 Občina Tolmin. Vse pravice pridržane.

Kaj film pomeni prebivalcem Baške grape?

Film *Na svoji zemlji* je pomemben element kulturne biografije Baške grape. Utrdil je ime Baška grapa in ga ponesel po Sloveniji in nekdanji domovini Jugoslaviji. Domačini so na film ponosni in natančno vedo, kje so bili posneti glavni prizori. Spomin na film ohranjajo v imenu vsakoletnega srečanja vaščanov *Na svoji zemlji – danes* in pohoda s športnimi igrami *Očka Orel*. Ob 60. obletnici nastanka filma je Krajevna skupnost Grahovo ob Bači organizirala odmevno prireditev, katere so se udeležili tudi še živeči člani filmske ekipe. Vaščani so sodelovali tudi pri oblikovanju in pripravi *Tematske poti Na svoji zemlji*.

TEMATSKA POT NA SVOJI ZEMLJI

Grahovo ob Bači in Koritnica v Baški grapi

Kontakt:

Društvo Baška dediščina, Alenka Zgaga, 041/601 248

www.tpnasvojizemlji.si, info@tpnasvojizemlji.si